zelfde nu geldt evenzoo van 's menschen uitwendig bestaan. In het Paradijs bestond Adam zóó, dat hij in levenskracht onverzwakt bleef, maar hij *kon* ze verliezen, hij *kon* in zijn natuur vernederd worden, hij was nog geen *sterveling*, maar hij *kon* aan den dood onderworpen worden. En juist dit nu zal in het rijk der heerlijkheid niet meer zoo zijn. Op de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel, zal de dood niet meer over hem heerschen. De dood zal teniet zijn gedaan. De verheerlijkte natuur zal niet meer vernederd *kunnen* worden. De levenskracht zal er zijn een *onverliesbaar goed*.

Hierin en hierin alleen ligt dus de overgang, dien Adam, ook buiten zonde, toch zou hebben moeten maken, zou hij geraken tot zijn blijvenden, duurzamen toestand. Over zijn geestelijken staat en stand spreken we eerst later. We volstaan daarom thans met te zeggen, dat hij ten eerste verwerven moest geestelijke onbesmetbaarheid; ten tweede dat de wereld *vloek*vast moest worden, als we ons zoo mogen uitdrukken; en ten derde dat zijn menschelijke natuur *onvatbaar* moest worden voor vernedering. Wat door het vuur niet kan worden aangetast, noemen we in onze taal *vuurvast*. Vuurvast is al datgene waar het vuur geen vat op heeft. En zoo zou men het dus kortweg alzoo kunnen uitdrukken, dat Adam krachtens zijn schepping, vatbaar was voor zonde, dood en vloek, en dat hij moest overgaan in een toestand die zonde*vast*, dood*vast* en vloek*vast* was. Volharding der heiligen was niet genoeg. De volharding der heiligen sluit de zonde en zelfs den tijdelijken afval niet uit. Wat hier bedoeld wordt, is dat noch zonde noch dood noch vloek meer in zijn wezen en zijn wereld kunnen indringen. Dien toestand nu noemt de Schrift: *het eeuwige leven*, en onze Catechismus: *de eeuwige zaligheid*. In dien toestand verkeerde Adam krachtens zijn schepping nog volstrekt niet. In dien toestand moest hij *overgaan*. En het is die overgang uit den éénen in den anderen toestand, die aan zijn eerste bestaan een einde zou gemaakt hebben.

Die overgang nu was in het Paradijs zelf op Sacramenteele wijze aangeduid door den *Boom des levens*. Deze *Boom des levens*, zoo lezen we in Gen. 2 : 9, stond in het midden van het Paradijs. Hij vormde er het middenpunt van. Deze uitdrukking van *Boom des levens* keert terug in Spreuken 3: 18, waar staat, »*dat de Wijsheid een boom des levens is* dengenen die haar aangrijpen", wat dan nader aldus wordt verklaard: »Allen die ze vasthouden, *worden welgelukzalig*." Ook hier dus is deze »boom des levens" iets waardoor men in *de zaligheid* overgaat. In Spreuken 11 : 30 wordt hetzelfde gezegd van de »rechtvaardigheid", in Spreuken 13 : 12 van »de begeerte die komt", d. i. van het bereiken van ons ideaal; en in Spreuken 14 : 4 van de woorden van liefde, deernis en vertroosting, die ons als het »medicijn der tong" toekomen. En nadat dan in de overige boeken der Heilige Schrift over dezen *Boom des levens* gezwegen is, keert hij nogmaals terug in het Boek der Openbaringen, waar Christus tot de kerk van Efeze zegt: »Wie overwint, ik zal hem geven te eten van den *Boom des levens*, die in het midden van het Paradijs Gods staat", terwijl in de teekening van het rijk der heerlijkheid in Openb. 22, die »Boom des levens" ons getoond wordt, nu niet als één boom, maar als een rij van boomen, die aan beide zijden van de kristallen rivier bloeien, twaalf vruchten in één jaar voortbrengen, door hun blad de genezing der heidenen teweegbrengen, en van wier vrucht eten mogen, zij die »macht aan den Boom des levens hebben". Dat zijn diegenen die zalig zijn, omdat ze de geboden doen van Hem die de Alpha en Omega is (vs. 14). In al deze uitspraken is dus de »Boom des levens" een plante Gods, welker vrucht het leven schenkt of in stand houdt, en welker blad zelfs genezing teweegbrengt. Hetzelfde wordt ons bevestigd door wat we lezen in Gen. 3 : 22, waar God de vreeze uitspreekt, dat de gevallen mensch in zijn vermetelheid zou kunnen »eten van den Boom des levens, en *leven in eeuwigheid*," en deswege besluit den mensch uit het Paradijs te verdrijven. Toen zeide de Heere God: »Zie, de mensch is geworden als onzer één, kennende het goed en het kwaad. Nu dan, dat hij zijn hand niet uitstrekke, en neme ook van den Boom des levens, en ete, en leve in eeuwigheid".

Tweeerlei uitlegging is hier van oudsher gangbaar geweest. De één hield staande, dat er in dezen Boom des levens een Goddelijke kracht school, zoodat wie at van dezen boom, door dat eten, als zoodanig, aan zijn leven Goddelijke, eeuwige kracht toebracht. De andere daarentegen, zulk een voorstelling verwerpende, zag in den *Boom des levens* niets dan een *teeken*. Het eten van dien boom was naar die opvatting niets dan een daad van gehoorzaamheid, van gehoorzaamheid des geloofs, en hij die deze geloofsgehoorzaamheid betoonde, ontving van God een hemelsche kracht. Liefst vergeleek men dit dan met het Sacrament. Bij het heilig Avondmaal gebruiken wij *brood* en *wijn*. Dit brood en deze wijn bezitten op zich zelf geen genadekracht,, maar wie in geloofsgehoorzaamheid deze Sacramenteele teekenen neemt, eet en drinkt, die ontvangt van Christus uit den hemel door den Heiligen Geest de beloofde en door het Sacrament bezegelde genade. Zoo nu ook, zegt men dan, zou deze Boom des levens daar geplaatst zijn geweest, als een Sacramenteel teeken, waarvan de mensch de vrucht, die een eenvoudige boomvrucht was, eten moest, en aan dit eten was de belofte van hooger genade verbonden. Niet alsof de genade uit de vrucht van dien boom kwam, maar zoo dat de geloofsgehoorzaamheid ook hier door het schenken van hooger genade achtervolgd werd. Anderen eindelijk willen zelfs zoo ver niet gaan, en oordeelen, dat de eerste mensch de vrucht van dezen Boom ganschelijk *niet* eten mocht maar ze eenvoudig moest *aanzien*, evenals de Joden in de woestijn de koperen slang moesten aanzien, en dat deze Sacramenteele daad van het *aanzien* van dit teeken de belofte had van hoogere genade. De Sacramentsstrijd van onze vaderen tegen de Roomschen en Lutherschen gevoerd is ongetwijfeld niet zonder invloed op hun keuze bij de uitlegging van dit mysterie gebleven. Evenals ze nog tegenover Rome en Luther de waarheid poogden te handhaven, dat het water in den Doop gewoon water was en bleef, en zoo ook het brood en de wijn bij het Avondmaal niet dan gewoon brood en gewone wijn waren, hielden ze ook hier veelal staande, dat deze *Boom des levens* niets dan een gewone boom was, en dat alleen *de belofte* de bron der invloeiende genade was.

„Des Heeren Spruit en de Vrucht der aarde."

> Te dien dage zal des Heeren Spruite zijn tot sieraad en tot heerlijkheid, en de Vrucht der aarde tot voortreffelijkheid en tot versiering dengenen, die het ontkomen zullen in Israel.
>
> Jesaja 4 : 2.

De Kerk ontving van haar God de Schrift, en in die Schrift, om der volk'ren en der eenvoudigen wil, niet betoog aan betoog geregen, maar schier alles in *beeld*, in *beeldspraak*, of in aan beeldspraak ontleende *figuur*.

De Schrift redeneert weinig, maar *toont* en *vertoont*, laat u *zien*, en in dat zien genieten.

Althans indien ge bij het *oor* om te hooren, ook een *oog* om te zien ontvangen hebt; want ook hier geldt het: Alleen wie oogen heeft om te zien, die ziet wat de Geest aan de Kerke Gods voorhoudt.

Uw Jezus »een Vrucht der aarde" te noemen, wie zou dat aandurven? En toch, dat doet God in zijn Woord. Er staat niet, wat wij zouden zeggen, dat uw Jezus »der menschelijke natuur deelachtig is", maar ge ziet de wereld als één groot akkerveld voor u liggen, en op dien akker werd het eerst dor, er wies niets meer op; maar zie, nu gaat uw blik weer over dien akker uit, en nu wordt ge verrast door het zien van een heerlijke vrucht, en ge merkt het aanstonds, die vrucht is er niet op neergelegd, het is geen zelfbedrog, wel waarlijk is die vrucht uit den bodem, uit dien verdorden grond opgekomen, het is niet in schijn slechts, maar wezenlijk, een *Vrucht der aarde*.

Uw Jezus is niet als een engel uit den hemel neergedaald, maar ontvangen in Maria's schoot, en »uit de baarmoeder" voortgekomen. Die baarmoeder nu, waaruit alle mensch geboren wordt, heette reeds in Ps. 139 : 15 »het nederste deel der aarde." Of dankt de Psalmist daar niet: »Mijn gebeente was voor U niet verholen, als ik in het verborgene gemaakt ben, en als een borduursel gewrocht ben, *in de nederste deelen der aarde*."

Uit die nederste deelen der aarde nu is ook deze *Vrucht der aarde* opgekomen, Hij, onze Immanuel, *Jehovah Zidkenoe* is zijn naam.

Want, en dit vertoont de profetie er ook bij, die Vrucht der aarde kwam uit als een *Spruit des Heeren*.

Uit de aarde op zich zelve sproot niets meer uit. De bodem was er nog wel, maar de kiem in den grond was dood. Uit die wereld zelve kon niets meer uitkiemen, dat eeuwig bloeien zou. Door de zonde was het leven der aarde in het hart gestikt.

En als er nu toch iets ritselt, en een teere kiem den bodem optilt, en er doordringt, en te voorschijn komt, en er een Spruit opschiet, dan is die spruit niet uit een verloren zaadkorrel die nog in den bodem verscholen lag, dan is die zaadkorrel van boven gekomen, dan is die levenskiem uit den hemel, dan is die spruit die zich omhoog verheft geen spruit des menschen, maar de *Spruit des Heeren*, dezelfde wondere Persoon van wien het in Psalm 2 zoo raadselachtig klonk: *Gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik u gegenereerd*.

Twee lijnen alzoo die zich naar elkander toebewegen, en in het hart van Messias elkander snijden.

De ééne lijn die van boven komt, en daarlangs verschijnt de *Spruit des Heeren*, en de andere lijn die uit de aarde zich opbuigt, en daarlangs verschijnt Messias u als de *Vrucht der aarde*.

Immers zoo staat er: »Te dien dage zal de *Spruit des Heeren* zijn tot sieraad en tot heerlijkheid, en de *Vrucht der aarde* tot heerlijkheid en tot sieraad."

En voor wie zal die *Spruit*, zal die *Vrucht* tot »voortreffelijkheid" zijn"? Voor de wereld? Neen. Voor al wat Israël heet? Evenmin. Alleen maar het *overblijfsel* zal er deel aan hebben, die kleine schare die, toen alles week en ieder afviel, stand hield, en nu schuilen mag in de Tente van haar God.

Want, geef er wel acht op, die Spruit en die Vrucht wordt niet gezien, zoolang er nog iets van menschelijk zaaisel op den akker tiert. Eerst als alles dor en dood op dien akker is, dan ontkiemt op dien verstorven akker *het Leven*.

Nu is de teekening van dien voorafgaanden dood bij Jesaia zeker, naar onze opvatting, wild. Niet in het beeld van een dooden akker, maar heel anders, allerlei beeld dooreenstrengelend en dooreenmengend.

Eerst ziet ge een eik, en van dien eik vallen de bladeren af, en naakt strekt hij zijne takken naar den hemel uit. Dan toont de profeet u een schuur vol vlas, en er valt een vonk in, en alles brandt weg. Nu gaat het op den mensch over, en ge ziet ze vluchten in de rotsspleten en zich verbergen in het stof, dat ze roepen en gillen: Bergen, valt op ons en heuvelen, bedekt ons!

En nog weer andere beelden verdringen zich en hoopen zich op één. Ge ziet het brood als een staf, waar de uitgeteerde mensch nog op leunt, en dien staf slaat God hem onder den schouder weg. En als dan het kleed, om zooveel schaamte te bedekken, nog de laatste toevlucht is, worden op Jeruzalems straten die kleederen zelfs aan de aanzienlijke vrouw van het lijf gescheurd, dat er »kaalheid is voor haar vlechten, en omgording eens zaks in stede van het kleed dat zich om de lendenen golfde." Tot dan eindelijk het meest krasse beeld komt, de wanhoop van de vrouwen in Israël, die omdat alle man gedood is, geen zaad der kerk meer voort kunnen brengen; ons aldus geteekend, dat zeven vrouwen één man aangrijpen, en zeggen: »Ons eigen brood zullen we eten, en zelven voor onze kleeding zorgen, alleen laat ons naar uw naam genoemd worden, en neem onze smaadheid van ons weg."

En als nu in dezen kaleidoscoop van elkaar opvolgende beelden, van den ontbladerden eik, het in vlam geschoten vlas, het in de rotsspleet vluchtende volk, de weggeslagen staf des broods, het van het lijf gerukte kleed, en eindelijk in den smartkreet van Israels vrouwen over de kinderkens die er niet meer zijn zullen, de teekening van den dood voleind is, en er van 'smenschen zij, van den kant der wereld, niets is dan angst, doodsbenauwing en vertwijfeling — dan komt opeens dat andere beeld, van een sterlijke *Spruit des Heeren*, die tintelend van frissche levenskracht uit den bodem opschiet, van een *Vrucht van de aarde*, waarin het Israël Gods zich mag verheugen.

Zoo ligt achter het Kerstfeest niets dan dorheid en onmachtigheid. Er gaat een *licht* op, een *groot* licht komt, maar zijn eerste stralen kunnen niet doorbreken, tenzij eerst de donkerheid zij geweken van den nacht.

De wereld, en Israël, en het overblijfsel van Israël, moeten het zien en verstaan, dat er geen vonk meer glinsterde, dat het alles zwikdonkere nacht was geworden, en dat toen eerst het Licht van Immanuël doorbrak. Vandaar dat zoo terecht ons Kerstfeest in de donkerste dagen van het jaar is geplaatst. Een Kerstfeest in Augustus, als de zon hoog aan den hemel staat, zou geen sprake van het zinnebeeld voor ons hart hebben.

En toch juist die sprake heeft de kerk des Heeren, en heeft het hart van een iegelijk mensch zoo telkens noodig; want wie in zijn ziel geen nacht heeft gekend, kent voor zijn ziel ook geen Immanuelsmorgen. Wie geen kennisse heeft aan den dood, heeft ook geen kennisse aan het leven van den Zone Gods. Op den bodem van een menschenhart, dat niet bekend is te zijn een gansch verdorde akker, kan de Spruit des Heeren niet ten sieraad zijn, en deze gansch éénige *Vrucht der aarde* niet tot verkwikking.

Zoolang op dien akker allerlei andere bloem nog uw oog boeit, en allerlei andere plant u nog tegengeurt, en allerlei ander uitspruitsel u nog bekoren blijft, is er aan dit *Rijsken* uit Isai's afgehouwen tronk voor u geen gedaante noch heerlijkheid dat ge het zoudt aanzien en het zoudt begeeren.

Zooals de muilezel op het dorre hooi aanvalt, en de roos van Saron die er vlak naast bloeit, niet aanziet, maar wegtrapt, zoo is de verdoolde mensch, die zich vergaapt aan het verdorde en vergulde blad van de ijdelheden, en juist daarom voor de Spruit des Heeren geen oog heeft.

Deze levende roos van Saron laat zich met geen andere verwelkte bloem tot één ruiker saambinden.

Deze Spruit des Heeren wil alleen, wil op zich zelf, wil onder wegwerping van alle andere bloem, bewonderd en genoten zijn.

Niet een sieraad naast aan den sierbloesem, maar uw *eenig* sieraad, *al* uw heerlijkheid, uw overvloedige »voortreffelijkheid".

En wie zoo zijn Jezus niet bezit, die mag voor Immanuel den wierook ontsteken, maar de liefde Christi in zijn hart doen gloeien, kan hij niet.

Nu is de onderzoeking uwer ziel op dit punt zeer zeker niet aan het Kerstfeest gebonden.

Dat komen tot de bekentenis van eigen dood en dorheid, opdat de *Spruite des Heeren* door leven van boven, toch als *Vrucht der aarde* onze ziel verkwikke, ghet onder de werking des Geestes al de dagen van het jaar door; en wel geen dag zal ooit in een jaar voorbijgaan, dat de Geest niet in eenig land of onder eenig volk, weer een schaapje van Jezus thuis brengt in den stal van den goeden Herder.

Zelfs is er geen aanwijzing in de geestelijke historie, dat dit in de dagen die aan het Kerstfeest voorafgaan meer dan anders geschiedt. Hoe zou ook de werking van den Heiligen Geest zich binden aan de menschelijke instelling van zulk een feestdag!

Maar wat wel noodig bleek is, dat de geloovige, die reeds door genade tot die erkentenis kwam, dat nogmaals doorleve, er nogmaals met heel zijn ziel inga, en aldoor zijn leven in Christus weer verdiepe, en daardoor verrijke.

We vergeten zoo snel. Eens diep ingeprente indrukken sleten toch weer uit. In de gewoonte ligt iets zoo doodends. Dan komt er stof op het goud en het verduistert en toont zijn glans niet meer. Voor het oog trekt allerlei nevel. En zoo stompt af wat eerst zoo fijngevoelig was.

De liefde voor Jezus kan ook in het hart der besten zoo jammerlijk verkoelen.

En tegen dat kwaad nu ligt in dat *nadenkend* meêdoorleven van het Kerstfeest niet zelden afdoend medicijn.

Ge wordt er dan weer bij bepaald. Alles werkt weer saam om er uw aandacht op te richten. Het is of het stof voor uw oog weer van het goud afgaat, of de nevelen terugwijken, en of het beeld van uw Goel, uw Redder, uw Heiland, weer in klaarder omtrekken, in helderder tint, in rijker glans voor uw zielsoog treedt.

En mag dit dan gepaard gaan met *zelfontledinge*, dat ge de dorheid op den akker van uw hart weer klaarlijk inziet, en gepaard gaan met een helder inzicht, *wat dood over den akker der wereld woekert*, dan ontdooit er iets van binnen; dan smelt weg wat uw liefde verhinderde; de oude, eerste liefde voor Immanuel begint weer vaardig over u te worden; en zooals ge eens als kind in blijde verrukking van Bethlehem en die kribbe hebt gezongen, zoo jubelt het alles in u *dien Eeuwige* weer tegen, het Middenpunt van uw verlangen, en den Trooster uwer ziel.

KUYPER.

E Voto.

Voor de vier deelen van *E Voto* zijn twee banden beschikbaar gesteld, zoodat beide malen twee deelen in één band worden gebonden.

Deze banden kunnen niet van *linnen*, maar moeten van *sterk leder* zijn, en voorts dien stillen, deftigen vorm hebben, die bij zulk een werk past.

Zulke banden zijn gereed voor het eerste paar deelen. De banden voor de deelen III en IV zijn gereed en verzonden.

Elke band kost één gulden.

Zij, die wenschen, dat deze band hun franco worde toegezonden, hebben zich daartoe aan te melden bij de Administratie van ons blad, onder overmaking per postwissel of in postzegels van *f* 1, voor elken band zonder aftrek van onkosten. Op enkele aanvragen zonder betaling worden geen banden verzonden. Ook de thans reeds bestelde banden worden dus niet geleverd, tenzij men vooraf daarvoor het geld zende. Om verwarring te voorkomen, kan van dezen regel in geen geval worden afgeweken.

Met het in den band zetten der deelen belast de Administratie zich *niet*.

Voorts wordt herinnerd dat afzonderlijke deelen in *geen geval* geleverd kunnen worden en de prijs voor het geheele werk thans *f* 24 is.

De Administratie.

Amsterdam, 13 Dec. 1895.

Afloop van wateren.

De gedaantewisseling die de Utrechtsche Theologische faculteit onderging, trok door het optreden van Prof. Baljon opnieuw de aandacht.

Er was een tijd, toen deze faculteit de hope der vaderlandsche orthodoxie was.

Van Oosterzee, Doedes en Beets! zoo klonk het ettelijke jaren door het land. Kent ge meer gevierde namen?

Eerst was het Van Oosterzee, Doedes en Ter Haar, en al mocht Ter Haar minder positief zijn, hij deed toch niet aan afbreken, won als dichter veler harten, en trad door de Aprilbeweging op allezins gevallige wijze op den voorgrond.

Reeds toen achtte men uit dien hoofde dat in Utrecht alles op veilig stond.

Maar toen nu ten slotte voor Ter Haar nog Beets in de plaats kwam, óók een dichter, maar tevens als de schrijver der *Stichtelijke Uren* bekend, en in zijn jonge jaren de hoogepriester van den Reveil onder de aristocratie, scheen het toppunt van Universitaire weelde bereikt te zijn, en lachte men met hoonelach de onnoozlen uit, die ook met opzicht tot Utrechts faculteit van gevaar dorsten reppen.

Dat was betweterij, femelarij en achterkousigheid. Anders niet.

De eerste wolkjes kwamen dan ook aan den horizont op, toen de dusgenaamde »kerkelijke hoogleeraren" hun intrede deden, en de heer Cannegieter ten tooneele verscheen.

Zulk een Groningsch heer vond men in het Sticht ergerlijk, en Dr. Bronsveld zou college tegenover hem geven.

Bedenkelijker werd het nog met Valetons komst, en wie Van Oosterzee van naderbij gekend heeft, weet nog, wat dit den ouden man gekost heeft.

Hij vond het schriklijk.

Doch zie, Van Oosterzee stierf weg, Doedes ging in rust, nu daalde ook Cramer ten grave; en Kleyn, de man van de kerkgeschiedenis, is nu schier alles wat Utrecht overblijft.

Ware nu in de plaats van Cramer een kloek Gereformeerd man gekozen, zoo ware er nog opleven mogelijk geweest. Doch toen de keuze van Curatoren en Regeering op Baljon viel, wiens *sans gêne* bekend was, toen kon het wel niet anders, of een onbehaaglijk gevoel moest zich van de heerschende orthodoxie meester maken.

Valeton voor het Oude Testament, Baljon voor het Nieuwe, met een Groninger voor de Dogmatiek, men gevoelde tamelijk algemeen, dat het onder dit gesternte met Utrecht gedaan was.

En dit onbehaaglijk gevoel greep vooral daarom zoo aan, omdat men zeer goed inzag, dat het hierbij niet zou blijven; dat dit proces bij elke nieuwe benoeming door zou gaan; dat Utrecht almeer zijn positief karakter zou verliezen; en dat men alzoo stond voor een afloop der wateren, die, helaas, even heilloos als snel liep.

Hoe groot is niet reeds de afstand tusschen Van Oosterzee en Valeton, en anderzijds tusschen Doedes en Baljou. En die afstand is afgelegd in nog geen twintig jaren.

Doch hierbij blijft het niet.

Eer we nogmaals twintig jaar verder zijn zal allicht nog grooter afstand doorloopen zijn, en in de Utrechtsche faculteit tegenover het Woord van God een positie worden ingenomen, die Scholtens standpunt nog verre achter zich laat.

Thans houdt de mystiek van het hart nog enkele dingen vast, en is er zeker verschil van achtergrond. Maar ook dit neemt af en slinkt; en reeds ziet het profetisch oog den dag komen, dat Utrechts Theologische faculteit alle vaste beginsel zal hebben losgelaten, en ganschelijk meê af zal drijven op den stroom.

En welke was nu de houding hiertegenover van de heerschende half-orthodoxie?

Even ja, heeft men vreemde oogen opgezet. Men had niet gedacht dat Baljon zóó ruw van leer zou trekken. Op meer voorzichtigheid had men durven hopen.

Maar voor het overige berust men stil en gelaten in den toestand. Nog een maand twee drie, en men zal er aan gewend zijn. En vrome ouders zenden aldoor hun zonen naar Utrecht om deze verbasterde Theologie te studeeren En de kerk neemt de kweekelingen dezer school grif aan. En de gemeente beroept ze. Ze komen immers van Utrecht, en Utrecht is orthodox!

Dit nu is het ontzettende.

Ware er thans voor het minst nog een kreet van protest en verontwaardiging opgegaan, er ware nog hope geweest.

Maar neen, alles zwijgt.

Zwijgt als in het graf.

En onder het valsche etiket van Utrechts orthodoxie wordt thans uit het Sticht in den lande binnengehaald, wat erger is dan hetgeen men vroeger, omdat het van Groningen kwam, verafschuwde.

Neen, tegen Utrecht toornt de half-orthodoxie zelfs nu nog niet.

Slechts één Universiteit blijft er waar deze halve orthodoxie met ergernis tegen vervuld is, en waaraan ze haar toorn koelt, en dat is *de Vrije Universiteit* te Amsterdam, de eenige die nog aan het Woord van God en de Belijdenis der vaderen vasthoudt.

Een enkele herinnering zij hieraan toegevoegd.

Toen schrijver dezes in 1868 te Utrecht kwam, en met de toen daar heerschende orthodoxie kennis maakte, sprak hij het terstond uit, dat deze orthodoxie geen wortel had, en dat ze óf naar het Calvinisme terug moest, óf wel gedoemd zou zijn, almeer te verkleuren en te verbleeken.

Het was krachtens die overtuiging, dat hij den moed greep, om tegen Utrecht in te gaan, en het initiatief nam tot de stichting van een nieuwe Theologische faculteit.

Toen hij in 1868 met deze actie begon, is hem dat zeer euvel geduid, en meer dan eens zijn toen de toongevende mannen uit den orthodoxen kring saamgekomen, om het banvonnis over hem uit te spreken.

Thans echter, nu we het vierde eener eeuw verder zijn, ziet al wie deze dingen meeleeft, dat in 1868 niets te veel is gezegd.

Het *is* metterdaad zoo uitgekomen.

Alleen kan misschien opgemerkt, dat de afloop van wateren nóg sneller bleek te zijn, dan die in 1868 te gissen viel.

Beilen.

Beilen in Drente is in opspraak.

Er zou een Ethisch predikant prediken. Kerkvoogden sloten hem echter de kerkdeur voor zijn oogen. *Hij* kon er niet in, en het volk niet. En de burgemeester, die er als hoofd van de politie bij stond, hield zich aan het zeggensschap van de kerkvoogden. Zij waren beheerders van het gebouw. Aan hun wil moest derhalve steun verleend.

Wat nu gaf aanleiding tot dit kerkelijk opstootje?

Dit verneemt men uit de *Asser Courant*.

De zaak was namelijk deze, dat in Beilen de meerderheid van den kerkeraad Ethisch is, maar de meerderheid der gemeente Modern.

Nu kwam de plaats vacant, en door die vacature ontstond de gisting.

Toen toch wilde de kerkeraad in zijn meerderheid een Ethisch predikant beroepen, terwijl de gemeente in haar meerderheid hiertegen was.

Kerkvoogden zelven Modern zijnde, wierpen zich nu als pleitbezorgers voor de gemeente op, en zoo stond al spoedig het arme Beilen in twee kampen gedeeld. Eenerzijds de meerderheid van den kerkeraad met de minderheid der gemeente, en andeszijds de kerkvoogden met der gemeente meerder deel.

Heeren kerkvoogden hebben nu het optreden van een Ethisch predikant belet, op grond, dat de kerkeraad de gemeente getrouwd heeft, en dat zij, kerkvoogden, alsnu geroepen worden voor de gemeente op te komen.

Niet wij zeggen dit, de heeren zelven zeggen het.

Zij zonden aan de *Asser Courant* een stuk in, waarin letterlijk dit staat:

> Het is in deze gemeente van algemeene bekendheid, dat zes leden van den tegenwoordigen kerkeraad, geleid en gesteund door Ds. Heineken van Smilde, den bijbelcolporteur P. Oepst alhier en W. E. P. Bertram te Assen e. a. alles op haren en snaren zetten om hier een predikant van orthodoxe richting te krijgen. Van een strijd der partijen, zooals H. te Smilde schrijft, en die in zijn ijver, een betere zaak waardig, uitroept »dat het gebeurde om wraak schreit", is hier geen sprake.
>
> Met uitsondering van zeer enkelen wordt hier door de leden der Ned. Herv. Kerk een predikant van vrijzinnige richting verlangd. Daartoe hebben eenige honderden lidmaten een verzoek aan den kerkeraad gericht, daartoe hebben kerkvoogden en notabelen alle minnelijke pogingen met den kerkeraad aangewend, doch alles stuitte af op onwilligheid bij den kerkeraad. Zelfs een voorstel van kerkvoogden, om des Zondagsavonds om de beurt predikanten van rechtzinnige en vrijzinnige richting te verzoeken op te treden, kon geen ingang vinden bij den kerkeraad, om reden de heer Bertram te Assen de lijst van predikanten zou voorschrijven. (Dit laatste is volgens de verklaring van het kerkeraadslid Aaldert Etten aan den kerkvoogd R. Hunze in eene vergadering uitgesproken).
>
> Waar alzoo alle pogingen zijn afgesprongen om tot een minnelijk vergelijk te komen, hebben wij ons genoodzaakt gezien te handelen «zooals wij gedaan hebben, in het volle vertrouwen, dat de leden der Hervormde gemeente ons gedrag zullen goedkeuren.

Is dit reeds kras, nóg krasser spreekt een stuk in dezelfde courant van den heer J. P. Focker, die zich in dezer voege uitslaat:

> Kerkvoogden en notabelen der Hervormde gemeente van Beilen betreuren de dingen die geschied zijn op Zondag den 17en November, maar zij verklaren, dat zij gemeend hebben niet anders te hebben mogen handelen en daarom van artikel 17 2e recht op het beheer hebben gebruik gemaakt, om op grond daarvan het verzoek van den kerkeraad, om het kerkgebouw des avonds, voorzien van licht en vuur, te mogen gebruiken, te wijzen van de hand. Tot dit gevoelen zijn zij gekomen door de overtuiging, dat de meerderheid des kerkeraads handelt tegen den zin der gemeente, die zich bij adres gewend heeft tot den kerkeraad, met het bedoelde verzoek, om een predikant van Evangelische richting te beroepen, omdat zij zich steeds onder de leiding van verschillende mannen, die deze richting zijn toegedaan, wèl heeft bevonden. De kerkvoogden weten, dat de gemeente niet is ingenomen met het besluit van den kerkeraad om des avonds predikanten van orthodoxe richting te laten optreden, ja dit besluit betreurt en afkeurt, omdat zij in de handeling van den kerkeraad ziet een propaganda voor de richting die zij niet is toegedaan; zij weten eveneens, dat de kerkeraad geen acht heeft geslagen op den bij adres uitgedrukten wil van de gemeente, maar een drietal heeft geformeerd, waarop 2 orthodoxe predikanten en